

ДРОГОБИЦЬКИЙ РОЗСТРІЛ ВИБОРЦІВ 1911 року

19 червня 1911 р. в Дрогобичі відбулася подія, яка дуже швидко облетіла усю Австро-Угорщину, про яку заговорили і в інших державах: у місті в ході виборів до австрійського парламенту для розгону протестуючих виборців було застосовано збройну силу, у результаті чого 29 осіб було вбито, ще двоє відразу померли від ран, близько 100 поранено¹. Дрогобицька трагедія засвідчила, що й після введення у 1907 р. загального виборчого права до парламенту (Державної Ради), перехід галицької суспільності на демократичні засади відбувався із жахливими катаклізмами, особливо загострюючись у багатонаціональних робітничих середовищах, яким був Дрогобицько-Бориславський нафтовий район. Водночас такий стан загострення соціального напруження спостерігаємо в усій Галичині, особливо це характерно для періоду кінця XIX – початку XX ст.².

Гостре протистояння у Галичині між владою і різними верствами населення, особливо українцями, які вважали себе пригнобленими австрійською адміністрацією, розгорталось в ході підготовки і проведення виборів до австрійського парламенту і галицького сейму³.

Що ж до Дрогобицько-Бориславського регіону, то соціальні виступи набирали тут організованого характеру у зв'язку із діяльністю польських, українських та єврейських соціал-демократичних структур, робітничими фаховими товариствами і ін.⁴.

У ході виборів 1911 р. у міському виборчому окрузі Дрогобич – Сколе – Турка були висунуті кандидатури від чотирьох партій: від польських демократів – Натан Левенштейн (представник найбільшого угруповання промисловців нафтового району, яке очолював віденський підприємець Я. Фейерштейн; одночасно він був і урядовим кандидатом); від народових (національних. – О. С.) демократів – М. Балицький (представляв іншу, економічно дещо слабшу групу), а також кандидат від єврейських соціал-демократів П. Ціппер та від українських соціал-демократів – В. Кобрин⁵.

Червневі вибори проходили в час загострення суперечностей між декількома групами дрогобицько-бориславських нафтових промисловців. Ситуативно виглядало так, що Дрогобич довгий час був містом, де поряdkувало сімейство Гартенбергерів⁶. Під час виборів 1911 р. в цій ролі прагнув утвердитися Я. Фейерштейн. Уже до виборів представники Я. Фейерштейна фактично утримували політичну владу над Дрогобичем і навколишніми селами. Саме ці сили призначали бурмістра, міських гласних, голову кагалу. Чиновники, які не задовольняли це політичне угруповання, усувалися від посад.

Під час виборів 1911 р. ставка була зроблена на кандидатуру Натана Левенштейна⁷, який мав представляти у парламенті інтереси групи Я. Фейерштейна. Зрозуміло, що виборча кампанія Н. Левенштейна проходила при повній фінансовій підтримці віденської групи.

Щоб забезпечити обрання Н. Левенштейна, виборча комісія, котра також була на боці Я. Фейерштейна, вдавалася до найрізноманітніших шахрайств. Так, до виборчих списків було включено чимало “мертвих душ”: неіснуючих осіб, померлих, дітей, позбавлених волі, 30 осіб, які вже протягом багатьох років не проживали в Дрогобичі. 130 прізвищ фігурували у списках по декілька разів⁸. Навіть жінки, які тоді були позбавлені права голосувати, вносились до списків. Безумовно, всі ці “виборці” мали “проголосувати” за Натана Левенштейна, надаючи йому перевагу серед інших кандидатів.

Протести робітників та інтелігенції з приводу цих виборчих махінацій членами виборчої комісії до уваги не бралися. Мало того, як повідомляла соціал-демократична газета “Земля і Воля”, “всі ці скарги, аж до Відня включно, розіслали без наслідків”⁹.

Тим часом влада Дрогобича продовжувала чинити беззаконня. Вже в останній день перед виборами до списку виборців було внесено 1500 фіктивних осіб¹⁰. Виборча комісія вивисила списки виборців на 7 днів пізніше встановленого законом терміну. Роздачу виборцям документів для голосування комісія навмисне затримувала. Ще задовго до виборів опозиційні урядові партії не без підстав застерігали, що і в ході самих виборів влада буде вдаватися до зловживань на користь представника віденського блоку кандидата Н. Левенштейна, і що він буде обраний послом, хоч би й дістав меншу кількість голосів¹¹.

День виборів призначався на 19 червня 1911 р. Місцем для голосування став гімнастичний зал на вулиці Стрийській, неподалік від міського ринку, а навпроти виборчого будинку містилося агітаційне бюро урядового кандидата Н. Левенштейна¹². Хоча австрійські закони забороняли агітацію в ході проведення виборів, проте це не стосувалося намісницького представника.

Під час виборів, нібито для охорони порядку, а насправді з метою ускладнити виборцям вхід до зали голосування, було зігнано велику кількість пішого і кінного війська, мобілізовано всю місцеву жандармерію. Щоби пройти до зали голосування, виборці змушені були долати перешкоди, створені військом, яке трьома великими колами оточило виборчий будинок і, перш ніж пропустити виборців до приміщення, подовгу їх затримували¹³. Такий порядок проведення голосування був характерний для більшості галицьких міст. “Кожний, хто хотів віддати свій голос, – мусив пройти через три ряди війська, що стояло з найжаченими багнетами”¹⁴, – писала одна з львівських газет.

Якщо попередні вибори до парламенту 1907 р. проходили у Дрогобичі в двох приміщеннях, то в 1911 р. вирішено було звести усіх в один будинок¹⁵. Зроблено це було для того, щоби контролювати вибори в одному місці. Зрештою, і військо, й жандармерія також не розпоршувалися на декілька об’єктів. Словом, влада вживала усіх можливих заходів для створення переваг своєму представнику.

Хоча голосування вважалося таємним, на виборчій дільниці члени комісії мали можливість побачити вже проголосований бюлетень практично кожного виборця, а в агітаційному приміщенні урядового кандидата, розміщеному неподалік від виборчої дільниці, була можливість підробляти бюлетені¹⁶.

Значній частині виборців, запідозрених у симпатіях до кандидатів опозиційних партій, було затримано бюлетені для голосування. Опозиційні агітатори стверджували, що у Дрогобичі із 9 тис виборчих бюлетенів не видали 4 тис.¹⁷, головним чином виборцям кандидатів Української соціал-демократичної та Єврейської соціал-демократичної партій¹⁸. Усе це викликало серед виборців невдоволення і налаштовувало їх проти урядового кандидата та його агітаторів.

Голосування розпочалося 19 червня 1911 р. о 5-й годині ранку. Ще до початку виборів і прибуття виборчої комісії біля приміщення зібралось багато містян, зокрема, молоді, які вимагали від повітового комісара С. Лишковського видати їм бюлетені та допустити їх до голосування. У відповідь комісар наказав заарештувати ініціаторів виступу. Це викликало обурення серед натовпу, хвилювання дрогобичан наростало. До 10-ї години ранку на вулиці Стрийській зібралися декілька тисяч виборців, проте голосували лише виборці урядового кандидата, які мали спеціальні білі виборчі картки. Жандарми та військові пропускали їх без черги¹⁹. Протестуючи проти такого відвертого порушення виборчого закону, кілька сотень виборців кинулися до агітаційного приміщення, оскільки їм стало відомо, що там фальшувалися бюлетені²⁰. Кореспондент львівської газети “Земля і Воля” зазначав, що “погрози, лайка, крики і шум товпи ставав щораз голосніший. Оливою до вогню була звістка, що поліцейський пробив шаблею студента Торажевського. Обурення дійшло до верхньої межі”²¹. Повітовий комісар наказав гусарам “розсіяти” натовп. Вершники галопом кинулися в тисячну юрбу, покалічивши сотні людей.

Люди, що зібралися перед виборчою дільницею, зустріли гусарів камінням. Обурені робітники, очолені слюсарем Дмитром Татарським та муляром Миколою Кушніром, вимагали припинити це знущання, погрожуючи влаштувати загальноміський протест²². У ході розгону натовпу кілька осіб було поранено, і це ще більше обурило присутніх. Під їх впертим натиском гусари змушені були відступити. За наказом повітового старости і комісара поліції було викликано військове піхотне з’єднання. Прибулий загін солдатів вишикувався у два ряди і без будь-якого попередження почав стріляти у натовп, відтісняючи виборців багнетами у напрямку ринку. Обороняючись, люди кидали в солдатів каміння, били вікна в агітаційному бюро урядового кандидата. Народний гнів був спрямований проти агітаторів урядового кандидата, міської адміністрації.

Близько 2-ої години дня виборці знов заповнили вулицю Стрийську. Демонстранти, що зібралися перед виборчою дільницею, опинилися під перехресним вогнем: один військовий загін стріляв по них у напрямку площі Ринок з вулиці Стрийської, другий – у напрямку площі Смольки. Серед натовпу почалася паніка. Через кілька хвилин вулиця покрилася тілами вбитих і поранених²³. Це не подіяло на військових, вони продовжували обстрілювати виборчі приміщення українських і єврейських соціал-демократів²⁴. Дрогобицький робітник Дмитро Татарський вийшов з натовпу, закликаючи солдат припинити стрілянину. У відповідь був убитий жандармським штиком²⁵. На вулицях міста пролилася кров. Загинули дрогобичани Микола Кушнір, Василь Кравців, Владислав Ветчинський, Станіслав Урбанович, Янкель Кох та ін. Серед жертв кривавої розправи було кілька жінок і учень Трасковський²⁶. У підсумку, в ході нещадної розправи місцевої влади над виборцями 29 осіб було убито на місці, ще двоє згодом померли від ран, близько сотні поранено²⁷.

Один із послів від соціал-демократичної партії заявив в австрійському парламенті, що “дрогобицький морд з дня 19 червня 1911 року був найстрашнішим і найогиднішим, який коли-небудь бачила Галичина, ця ославлена країна масових мордів”. Дрогобицьке “хрещення” виборців показало, що ніяких змін у Галичині не відбулося. Як і раніше, галицькі вибори супроводжувалися насильствами з боку офіційних чинників, як і раніше під керівництвом цісарського намісника М. Бобжинського, Галичина здобула традиційні “привілеї” освячувати австрійську демократію широкими потоками людської крові. Жандарми та військові чинили розправи над населенням. Стало

відомо, що в центрі Дрогобича жандарм закатавав ні в чому не винного 13-річного хлопця. Селянина Василя Вату розстріляно при в'їзді до міста. У ході дрогобицької масакри загинув французький громадянин Євгеній Бертелотті, який працював учителем у місцевій гімназії і прийшов подивитись, як проходять вибори до австрійський парламенту²⁸.

У зв'язку з цими трагічними подіями, було припинено роботу на підприємствах, закрито магазини, заборонено вхід на ринок, перервано навчання²⁹. До міста і далі прибували додаткові військові сили. У Дрогобич з Перемишля перевели один батальйон піхоти, три ескадрони кавалерії і загін кулеметників. Командував цими силами генерал Штрассер, який був переведений з перемишльського гарнізону. Всього у Дрогобичі було зосереджено понад 2 тис. військових³⁰. Влада побоювалася, що похорон розстріляних дрогобицьких виборців може призвести до нових заворушень у місті. Тому вулиці, якими проходила похоронна демонстрація, були оточені військом. Було суворо заборонено виголошувати промови³¹.

Розстріл виборців у Дрогобичі викликав селянські виступи протесту у повіті, на придушення яких в села Михайловичі та Почаєвичі була відряджена рота солдат. Було арештовано і відправлено до дрогобицької в'язниці 12 організаторів селянських виступів. Поширювалися чутки, що селяни, озброєні косами і буками, мають намір вирушити на Дрогобич. Перелякані чутками, деякі підприємці й урядові службовці покинули місто³².

Щоб запобігти поширенню паніки у місті, за вказівкою бургомістра розвішували плакати заспокійливого змісту. На вулицях несли службу патрулі, а на всіх дорогах, які вели до Дрогобича, були виставлені посилені наряди війська³³.

Для розслідування дрогобицьких подій до міста прибув представник намісника Зимний. Під тиском опозиційних партій він погодився на створення "Громадського комітету порятунку", який повинен був допомагати пораненим виборцям і сім'ям жертв розстрілу. Однак медична допомога пораненим виявилася запізнілою. Лише через декілька днів після жаклих подій до Дрогобича прибули три лікарі зі Львова. У лікарні не вистачало ліжок, поранених розміщували в коридорах і відкритих галереях, хоча в ці дні падав дощ. Зволікання влади в організації лікування, брак кваліфікованих медичних працівників і відповідного медичного обладнання призвели до смерті поранених. Представники дрогобицького міщанства у "Громадському комітеті порятунку" заявляли, що лікарі не проводили складних операцій, у значної частини потерпілих не винято навіть куль з тіла³⁴.

Звістка про дрогобицький розстріл виборців швидко поширилися по усій Австро-Угорщині. "Громадський комітет порятунку" звернувся до населення держави з проханням відкрити збір коштів для потерпілих³⁵. Більшість віденських і львівських газет розпочали збір пожертв. У Дрогобичі було створено делегацію до уряду, яка мала представити місцеві події у Відні. "Громадський комітет порятунку" надіслав телеграму до міністра справедливості з вимогою заарештувати повітового комісара С. Лишковського³⁶.

Розстріл виборців у Дрогобичі викликав обурення діями військових і жандармів в усій Австро-Угорщині. Зокрема, протестні акції відбулися у Львові та Відні. 4 липня 1911 р. у Львові на вулиці 3 Травня (нині Січових Стрільців) перед помешканням намісницького кандидата Натана Левенштейна пройшла демонстрація міщан³⁷. Для розправи з демонстрантами власті викликали поліцію і декілька учасників було заарештовано.

Своє обурення кривавою розправою висловили передові представники інтелігенції, діячі культури. Зокрема, артисти цирку "Генрі", демонструючи солідарність з жертвами дрогобицького розстрілу, відмовилися від гастролей у Дрогобичі³⁸. Діячі віденської інтелігенції провели траурну демонстрацію, в якій взяли участь 3 тис. осіб³⁹.

На своїх зборах студенти-галичани у Відні висловили співчуття жертвам дрогобицької кривавої розправи. Студенти, протестуючи проти місцевих політичних відносин, пройшли демонстрацією вулицями столиці, однак біля віденського будинку мільйонера Я. Фейерштейна були розігнані поліцією⁴⁰. Через деякий час студенти знову зібралися на вокзалі Північної залізниці. Розгніваний натовп мав намір зустріти і розправитись із головним винуватцем дрогобицьких звірств Я. Фейерштейном, який спішно залишив Галичину після кривавих подій⁴¹. Віденська поліція, якій було відомо про прибуття Я. Фейерштейна до столиці, оберігаючи особу австрійського підприємця, витіснила демонстрантів з вокзалу. Згодом один з учасників віденських студентських виступів Н. Тенненбаум навіть прибув до Дрогобича, щоб помститися Я. Фейерштейну за жертви дрогобицького розстрілу, однак був схоплений поліцією і заарештований⁴².

Невдовзі після цих трагічних подій у місті розпочалися арешти. Місцева адміністрація всю вину за дрогобицькі події намагалася покласти на учасників виборів – робітників Дрогобича і Борислава. Дрогобицький староста виправдовував причину розстрілу виборців тим, що "русини" під час проведення виборів зчинили галас, вигукуючи "ганьба" та називали жовнірів лайливим словом "мазури"⁴³.

Представники опозиційних партій в австрійському парламенті вимагали покарання винних у розстрілі – дрогобицьку адміністрацію і військових. Проте цього не відбулося, а навпаки, у Самборі засудили декількох дрогобицьких робітників та міщан. Лише протягом серпня самбірський суд заслухав 1500 свідків дрогобицьких подій⁴⁴. Жителів Дрогобича звинувачували у тому, що вони кидали палиці і каміння в солдатів, хоча судді добре знали, хто насправді наказав "розсіяти" натовп за допомогою військової сили. Виборця А. Монтагу звинувачували в погромі агітаційного бюро, водночас замовчувалося, що комісар С. Лишковський шаблею поранив його в голову. Обвинувачувальні вироки винесли дрогобичанам Матвію Лисому, Костю Мацюраку, Петру Морейді. Після завершення розгляду справ самбірським судом окремі з них були передані і до львівського апеляційного суду⁴⁵.

Натомість дійсні винуватці дрогобицьких злочинів староста К. Піонткевич і повітовий комісар С. Лишковський одержали відпустку від намісництва і до судового розгляду не притягалися⁴⁶. Побоюючись нових виступів населення, власті перевели з Дрогобича на інші місця праці комісара поліції і повітового старосту⁴⁷.

Криваві вибори у Дрогобичі викликали широку хвилю протестів не тільки в Галичині, але й далеко за її межами. Дрогобицькі події розглядалися на засіданнях австрійського парламенту. Соціал-демократичні послі вимагали від уряду організувати належне розслідування подій у Дрогобичі, притягти до відповідальності осіб, за розпорядженням яких військові і жандарми стріляли у беззбройний натовп. Міністр оборони у відповідь на звинувачення його відомства заявив у парламенті, що жандарми і солдати не винні. Однак події у Дрогобичі набули такого широкого розголосу, що австрійська Державна Рада змушена була прийняти заяву про створення національної комісії для розслідування цих подій.

У ході роботи парламентської комісії було викрито численні зловживання, які чинили представники намісницького кандидата Н. Левенштейна. Уже напередодні виборів міщан охопило обурення з приводу складання виборчих списків. Оскільки

міський староста підтримував позицію Я. Фейерштейна, то й сприяв штучним преференціям цьому блоку: багатьох виборців були внесені до списків по декілька разів; виявлено сім'ї, де кількість “виборців” становила 68 осіб!?!; щоб не допустити переваги польських національних демократів, українських чи єврейських соціал-демократів, представники Фейерштейна підняли ціну одного голосу до 350 кр.; до складу комісії були введені переважно тільки “мужі довір'я” Я. Фейерштейна; у процесі голосування члени комісії проглядали бюлетені і якщо там було прізвище опозиційного кандидата, то були випадки його заміни або приховувань; урною у виборчому залі служила невелика скриня, що дозволяло проводити маніпуляції з бюлетенями.

Дрогобицька адміністрація під час виборів керувала і військовими силами: команда “стріляти” була дана солдатам не офіцером, а повітовим комісаром, який діяв з відома місцевої адміністрації. Критично висловлювалися окремі парламентарі і щодо особи австрійського нафтового магната Я. Файерштейна, який цинічно обіцяв дати Дрогобичу таку “науку”, що протягом 25 років тут буде спокій⁴⁸.

Отож, в австрійському парламенті було викрито зловживання, які чинили в процесі виборів прихильники намісницького кандидата Н. Левенштейна. Населення Дрогобича не сприймало урядового кандидата, який був обраний всупереч їхній волі і здобув мандат посла австрійського парламенту шляхом неприхованих зловживань, за допомогою солдатських і жандармських насильств. На зборах дрогобицьких міщан, через тиждень після розстрілу виборців, Н. Левенштейн “жертвує” 10 тис. кор. у касу “Громадського комітету порятунку”⁴⁹, демонструючи співчуття до родин загиблих і потерпілих. Для фейерштейно-левенштейнівського блоку ця “допомога” мала зіграти свою роль при повторних дрогобицьких виборах у парламент.

Розуміючи, що австрійський уряд під тиском опозиційних сил буде конче змушений провести у Дрогобичі повторні вибори, Н. Левенштейн від мандату відмовився.

Про міжнародний резонанс дрогобицьких подій свідчать декілька повідомлень про них та досить об'ємна стаття у російському проурядовому журналі “Вестник Европы”. У статті “Парламентські вибори в Австрії” аналізуються причини розстрілу беззбройних жителів міста, вказано, що старі адміністративні традиції і поняття не змінюються під впливом загального виборчого права. Водночас автор зазначав, що залучення війська для наведення порядку там, де потрібна лише звичайна поліція, дуже часто може призвести до катастрофи, як це сталося, на його думку, у Дрогобичі. Крім того, констатовано, що події у місті не мали прямого зв'язку із загальним ходом парламентських виборів. Дрогобицьку трагедію автор наївно пов'язує з “розсіяністю” військових командирів і місцевих поліцейських властей, яка була викликана “збудженим активним станом натовпу міщан”⁵⁰.

Дрогобицькі події не були випадковими. Вони становили частину цілої серії насильств, які чинилися у Галичині владою за допомогою жандармів і війська. Криваві вибори показали, що австрійська адміністрація у Галичині вже не здатна була зберігати свою владу без застосування насильства у його крайній збройній формі.

¹ Ідея написання праці про Дрогобицький розстріл виборців 1911 р. належала професору Львівського університету Степану Макарчуку, з яким ми спільно, ще у 1981 р. опублікували статтю “Дрогобицька кривава освята австрійської демократії” у журналі “Жовтень” (№ 8/442) серпень 1981. – С. 87–92. Цій темі присвячена й наша спільна з проф. С. А. Макарчуком публікація у львівській обласній газеті “Вільна Україна”. У ній зазначили, що, незважаючи на резонансність події, вона не була представлена в історіографії (виняток становить невелика бро-

шура "Prawda o wyborach drohobuckich", видана у Львові 1936 р., а також невеликий і неточний фрагмент у роботі радянського історика В. Осечинського).

² 2 червня 1902 р. на Стрілецькій площі у Львові при розгоні мітингу будівельних робітників було вбито 5 осіб і десятки поранено; численні страйки друкарів у Львові призвели на початку ХХ ст. до постійних конфліктів з поліцією і жандармами (Див.: Макарчук С. А. Каменярі на Стрілецькій площі / С. А. Макарчук, О. М. Сухий // Жовтень. – 1982. – № 3. – С. 89–92).

³ У результаті "втихомирення" селянських виступів проти виборчих махінацій і шантажу властей у 1897 р. в Галичині було вбито 8, поранено 50 і заарештовано близько 1000 осіб; жандарми застосували збройну силу проти мешканців села Горуцьке, які виступили проти махінацій парламентських виборів у 1907 р. – знову було кілька вбитих (Див. Макарчук С. А. Дрогобицька кривава освята австрійської демократії / С. А. Макарчук, О. М. Сухий // Жовтень. – 1981. – № 8. – С. 87–91).

⁴ У спеціальних виданнях відображено численні виступи робітництва регіону: при проведенні відзначення 1 травня (22 квітня 1901 р. дрогобицький староста просив намісництво у Львові про необхідність забезпечити його посиленою військовою командою на день 1 травня у Бориславі, бо інакше він "не може взяти на себе відповідальність за утримання спокою серед такої великої кількості святкуючи робітників і недопущення до тих чи інших непорядків". 22 квітня 1902 р. той же староста повідомляв намісництво про те, що в Бориславі очікується травневий похід 6000 бориславських, мразницьких, східницьких і дрогобицьких робітників; такий похід відбувся і робітники з Борислава пройшли до Дрогобича; робітничі виступи у зв'язку з 1 травнем відбувалися і в наступні роки); страйки у зв'язку з вимогами введення загального виборчого права і виступи солідарності із національними рухами на Наддніпрянській Україні в час російської революції 1905–1907 рр. (масове віче у Дрогобичі 24 жовтня 1905 р.: близько 15 тис. осіб вимагали введення загального виборчого права до Державної Ради – австрійського парламенту; 30 жовтня 1910 р. в Дрогобичі відбулося велике робітниче віче за реформу виборів до Галицького крайового сейму); соціальні виступи (страйки робітників фабрики котлів та металістів 1908 року у Дрогобичі та ін.). Виступи у регіоні активізували також єврейські активісти, які з'явилися у Дрогобичі у зв'язку з репресіями у Росії проти зачинщиків виступів в час революції 1905–1907 рр. Зокрема у Дрогобичі в 1907–1911 рр. перебував член ППС – лівиці Ф. Кон. Певну активність виявляли й радикальні українські соціал-демократи Василь Коцко, Іван Кушнір та ін.

Таким чином, протистояння яке викликало в ході виборів 1911 р. у Дрогобичі опиралося на ґрунт традицій таких виступів у регіоні.

⁵ Макарчук С. А. Дрогобицька кривава освята австрійської демократії / С. А. Макарчук, О. М. Сухий // Жовтень. – 1981. – № 8 (442). – С. 87.

⁶ Там само.

⁷ Земля і Воля. – 1911. – 28 черв.

⁸ Громадський голос. – 1911. – 21 черв.

⁹ Земля і воля. – 1911. – 25 черв.

¹⁰ Громадський голос. – 1911. – 21 черв.

¹¹ Там само. – 18 черв.

¹² Prawda o wyborach drohobuckich. – Lwów, 1936. – S. 26.

¹³ Діло. – 1911. – 24 черв.

¹⁴ Земля і воля. – 1911. – 25 черв.

¹⁵ Діло. – 1911. – 24 черв.

¹⁶ Громадський голос. – 1911. – 21 черв.

¹⁷ Голос народу. – 1911. – 23 черв.

¹⁸ Галичанинь. – 1911. – 10/23 июля.

¹⁹ Діло. – 1911. – 24 черв.

²⁰ Громадський голос. – 1911. – 25 черв.

²¹ Земля і Воля. – 1911. – 25 черв.

²² Діло. – 1911. – 24 черв.

- ²³ Gazeta Lwowska. – 1911. – 21 czerwca; Голос народа. – 1911. – 10/23 черв.
²⁴ Діло. – 1911. – 23 черв.
²⁵ Там само. – 21 черв.
²⁶ Галичанинь. – 1911. – 9/22 дек.
²⁷ Голос народу. – 1911. – 23 черв.
²⁸ Земля і Воля. – 1911. – 2 липня.
²⁹ Галичанинь. – 1911. – 10/23 іюня.
³⁰ Там само. – 15/28 іюня.
³¹ Там само. – 10/23 іюня.
³² Там само.
³³ Там само.
³⁴ Діло. – 1911. – 22 черв.
³⁵ Галичанинь. – 1911. – 5/18 іюня.
³⁶ Там само.
³⁷ Там само. – 4/21 іюня.
³⁸ Там само. – 14/24 іюня.
³⁹ Діло. – 1911. – 26 черв.
⁴⁰ Там само. – 24 черв.
⁴¹ Галичанинь. – 1911. – 11/24 іюня.
⁴² Там само. – 10 августа (12 сентября).
⁴³ Діло. – 1911. – 23 черв.
⁴⁴ Галичанинь. – 1911. – 24 іюля (6 августа).
⁴⁵ Там само. – 18/31 августа.
⁴⁶ Там само.
⁴⁷ Там само.
⁴⁸ Галичанинь. – 1911. – 15/28 іюня.
⁴⁹ Діло. – 1911. – 23 черв.
⁵⁰ Вестник Европы. – СПб. – 1911. – Июль. – № 7. – С. 378.

Олексій Сухий.

Дрогобицький розстріл виборців 1911 року.

У статті висвітлюються події, пов'язані з проведенням виборів до австрійського парламенту 1911 р. у місті Дрогобичі, в ході яких дійшло до сутичок між виборцями та військовими й жандармами. З'ясовано, що в ході цих кривавих подій 29 осіб були розстріляні, двоє померли від ран, 100 були поранені. Дрогобицькі вибори свідчили про загострення політичної ситуації у Дрогобицько-Бориславському нафтовому регіоні.

Oleksiy Sukhyy.

The Shooting of Voters in Drohobych, 1911.

The events dealing with elections to the Austrian Parliament in 1911 organization in Drohobych, during which the clashes between voters and gendarmes have taken place, are elucidated. It is found that 29 persons have been killed during those events, 2 have been deadly wounded, 100-wounded. The Drohobych elections showed the tense political situation in Drohobych-Boryslav oil region.